

УДК 323.3.

М. Обіход

СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Розглянуто досвід Європейського Союзу у розробці та реалізації молодіжної політики. Проаналізовано ключові моменти основних нормативно-правових актів, що регламентують політику стосовно молодих людей в Україні у процесі європейської інтеграції. Особливу увагу приділено сучасному стану головних напрямів, механізмів і завдань молодіжної політики Європейського Союзу.

Ключові слова: молодь, законотворчість, державна молодіжна політика, розвиток молоді.

На сучасному етапі однією з найбільш цілісних моделей роботи з молоддю є молодіжна політика Європейського Союзу. Вона багато в чому визначає напрямок розвитку національної молодіжної політики в більшості країн ЄС, що є його членами.

Дослідження наявних наукових розробок проблеми свідчить, що питання європейського досвіду відносно механізмів залучення молодого покоління до участі у політичних процесах є досить актуальною та багатоаспектною проблемою, яка привертає увагу багатьох іноземних та вітчизняних державних діячів, науковців. До наукових досліджень, присвячених цьому питанню, належать, насамперед, праці таких авторів, як: Г. Алтинбекової, Зб. Бжезинського, С. Безклетного, В. Боряза, Є. Бородіна, В. Бортнікова, Д. Гончарова, І. Гайвановича, Ю. Галабурди, В. Вербеца, І. Ільїнського, Т. Сторожук, М. Кербаль, Г. Коваль, Ч. Козловського, Н. Колісниченко, В. Криворученко, Ю. Криворучко, В. Куліка, О. Кулеби, О. Мелешкіної, Н. Паніна.

В Україні на вищому офіційному рівні за необхідне визнано прискорення євроінтеграційних процесів, що, безумовно, стосується й молодіжної сфери. Однак комплексні дослідження, присвячені аналізу європейського досвіду щодо модернізації молодіжної політики, ще не проведені, системно українські дослідники не зверталися до європейських інструментів удосконалення молодіжної політики, що обумовлює актуальність обраної проблематики.

Метою статті є аналіз ключових напрямів, механізмів та інструментів молодіжної політики ЄС та узагальнення європейського досвіду щодо шляхів залучення молодого покоління до участі у політичних та соціальних процесах.

Система європейських інститутів молодіжної політики пройшла довгий шлях становлення і розвитку. Молодіжна політика стала певною концепцією в другій половині ХХ ст., коли західноєвропейські країни зрозуміли, що їм потрібно розробити спеціальну довгострокову стратегію, яка відповідала б потребам молодих громадян. Така стратегія повинна не тільки вирішувати проблеми молоді як соціальної групи, а й розглядати їх як важливий ресурс, який може сприяти розвитку всього суспільства загалом.

Європейські інститути молодіжної політики займають важливе місце також у системі міжнародних інститутів, розуміння основних принципів і вивчення досвіду

яких можуть мати суттєве значення для розробки ефективної національної молодіжної політики.

Особлива увага при розробці загальноєвропейської молодіжної політики концентрується на процесі формування європейської юнацької самосвідомості у контексті розширення освітніх можливостей і можливостей культурного й духовного розвитку суспільної системи: європейські молоді люди є більшими “європейцями”, ніж попередні покоління. Відповідно, саме вони можуть стати основною рушійною силою нового етапу євроінтеграційних процесів.

Розглянувши досвід європейських країн зі створення молодіжних міністерств і департаментів та узагальнивши результати європейських дослідників з питань молодіжної політики, було отримано таку класифікацію:

- країни зі спеціалізованим молодіжним міністерством та молодіжним директором або подібною адміністративною структурою (Німеччина, Австрія, Люксембург, Франція);

- країни, в яких молодіжна політика віднесена до відання одного з міністерств, у складі якого є молодіжний департамент (Швеція, Ірландія, Португалія, Греція, Іспанія, Бельгія, Нідерланди, Фінляндія, Норвегія);

- країни, в яких молодіжна політика координується декількома міністерствами без молодіжного директорату (Данія);

- країни без молодіжних директоратів та спеціальних координуючих структур в органах виконавчої влади (Італія, Великобританія).

До запропонованої класифікації можна додати ще один підхід до розгляду питання. На першому рівні класифікації доцільно розподілити усі країни на дві групи. До першої групи належать країни, в яких існує міністерство, до завдань якого належить формування та реалізація державної молодіжної політики. До другої – ті, в яких відповідних органів виконавчої влади немає. На другому рівні класифікації основним критерієм поділу має стати наявність слова “молодь” в офіційній назві владної структури. Третій рівень класифікації передбачає групування країн із урахуванням того, з якими іншими напрямками поєднується державна молодіжна політика. Підсумовуючи треба зазначити, що створення в європейських країнах молодіжних міністерств та прирівняних до них владних структур відбувалося за дещо різними схемами. Як результат, не в усіх країнах Європи на сьогодні існують однопрофільні молодіжні відомства. Це свідчить про розуміння молодіжної проблематики не тільки як комплексної та потребуючої окремої уваги з боку держави, але й як такої, що тісно пов’язана з іншими проблемами загальнодержавного значення, серед яких: освіта, культура, спорт, дозвілля тощо [1].

Держави-члени ЄС розвивають свою власну національну молодіжну політику, а на рівні Спільноти створено основу для співробітництва. Найбільш важливу роль відіграє Рада ЄС на рівні міністрів, відповідальних за молодь. Молодіжна робоча група, що складається із представників міністерств молоді в державах-членах, готує засідання відповідної ради.

У процесі вироблення і практичної реалізації спільної політики щодо європейської молоді були враховані принципи та положення офіційних нормативно-правових документів Єдиної Європи. Договір про заснування Європейського Союзу багато в чому визначив головні пріоритети спільноти в сфері освіти, професійної підготовки та молодіжної політики. Так, зокрема, в ньому фіксуються основні цілі співтовариства в напрямку забезпечення якості освіти, а саме: заохочення і підтримка молодіжних обмінів та обмінів викладачів соціально-освітніх установ і

служб; наголошується на необхідності посилення співпраці з боку співтовариства і країн-членів ЄС з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями в галузі освіти і молодіжної політики тощо.

Зокрема використовується відкритий метод координації, що дає можливість державам-членам визначати свої власні національні стратегії замість того, щоб впроваджувати централізовано розроблену стандартизовану політику на всій території ЄС. Головна мета відкритого методу координації – спрямування національних політик на забезпечення та реалізацію спільних цілей. Водночас у межах цього способу міжурядового співробітництва дії одних держав-учасників оцінюються іншими державами ЄС (елемент “тиску рівних”). Такий метод допомагає урядам вчитися один у одного і обмінюватися передовим досвідом, що дає змогу їм удосконалити власні внутрішні політики. Загалом відкритий метод координації у молодіжній політиці має такий вигляд:

1. Європейська Комісія визначає свої довгострокові пріоритети в галузі молодіжної політики.

2. У процесі діалогу з державами-членами Європейська Комісія пропонує загальні цілі для кожного пріоритету. Окрім того, члени ЄС спільно визначають інструменти оцінювання досягнення визначених цілей (методи статистики, індикатори тощо). Країни-члени, працюючи над досягненням цілей, регулярно звітують Комісії щодо ступеня їх досягнення. На основі звітів Європейська Комісія готує та представляє доповідь Раді Міністрів з молодіжних питань. Відбувається порівняння результатів держав-учасниць, а також обмін досвідом. Саме тут і виникає можливість застосування елемента “тиску рівних”, адже кожна з країн прагне до кращих досягнень порівняно з іншими. Після публікації доповіді збираються нові пропозиції щодо вдосконалення роботи. Такий формат координації висуває до країн-членів мінімум централізованих, нав’язаних ззовні вимог – навіть підготовка звітів є практично їхньою власною відповідальністю.

Не тільки відкритий метод координації, а й Європейський молодіжний пакт, прийнятий Європейською Радою ЄС у 2005 р., показали, що, з одного боку, потрібне ефективне партнерство між молодими людьми та їх організаціями, а з іншого – з інститутами Євроспільноти як наднаціонального об’єднання, якщо відбувається визначення, здійснення, спостереження і оцінка політики, що дало б змогу забезпечити облік реальних інтересів молоді. Політичні заходи, що зачіпають інтереси молоді, у цьому випадку повинні мати відповідну спрямованість.

Комюніке Єврокомісії ЄС “Підтримка повноцінної участі молоді в сфері освіти, зайнятості та в суспільному житті”, прийняте в 2007 р., містить основні принципи і перспективи розвитку молодіжної політики Євросоюзу, наголошує на необхідності сприяння і надання фінансової допомоги молодим європейцям з метою поліпшення рівня освіти, скорочення безробіття, участі в суспільному житті і прояві активної громадянської позиції, надання підтримки молодим людям і створення сприятливих умов для розвитку їх здібностей працювати і брати активну участь у суспільному житті є невід’ємним елементом економічно і соціально стабільного Європейського Союзу, насамперед у рамках процесу глобалізації і заснованої на знаннях економіки, а також в старіючому суспільстві, де визначальним фактором є молода людина і можливість, які надані їй для реалізації її потенціалу.

У 2009 р. Єврокомісія ЄС затвердила нову Стратегію молодіжної політики до 2018 р., що отримала назву “Молодь – інвестування і розширення можливостей” [2]. У цьому документі наголошується, що молодь є однією з найбільш уразливих груп

суспільства, насамперед в умовах глобальної фінансової економічної кризи, і в європейському старіючому суспільстві є найважливішим ресурсом.

Стратегія містить у собі міжсекторальний підхід, передбачає короткострокові і довгострокові заходи щодо ключових сфер молодіжної політики: освіти, зайнятості, творчості та підприємництва, соціальної інтеграції, охорони здоров'я, спорту, громадської участі та волонтерства. У документі наголошується на важливій ролі молодіжної політики в функціонуванні Європейського Союзу, а також визначаються заходи щодо посилення її ефективності в країнах-членах Євроспільноти. Стратегія “Молодь – інвестування і розширення можливостей” передбачає двосторонній підхід:

- інвестиції в молодь, що виражаються в збільшенні обсягу ресурсів, що надаються для розвитку галузей, які мають щоденний вплив на молодь і забезпечують її благополуччя;

- наділення молоді правами і повноваженнями за допомогою розвитку та використання потенціалу молодих людей в оновленні суспільства і реалізації європейських цілей і цінностей.

Пріоритетами розвитку молодіжної участі в ЄС на найближчу перспективу є:

- забезпечення повноправної участі молоді в житті суспільства за допомогою її залучення в громадське життя на місцевому і регіональному рівнях;

- залучення молоді до процесу участі в різних формах представницької демократії;

- підтримка молодіжних організацій та інших форм навчання участі;

- стимулювання участі неорганізованої молоді;

- забезпечення якості інформаційних послуг.

Для вирішення поставлених завдань Єврокомісія визначила план дій на короткострокову перспективу, де серед іншого можна виділити:

- розробку стандартів якості молодіжної участі, інформування та консультування;

- подальшу політичну та фінансову підтримку молодіжних організацій, національних і місцевих молодіжних парламентів;

- подальший розвиток можливостей для діалогу між європейськими, національними інститутами та молодими людьми.

У Стратегія “Молодь – інвестування і розширення можливостей” зазначено, що молодіжна політика повинна ґрунтуватися на доказах / фактичних даних і повинна призвести до помітних видимих результатів, які мають представлятися, переглядатися та поширюватися на регулярній основі і в структурованому вигляді, створюючи тим самим основу для безперервного оцінювання. Для цього знання про умови життя, цінності й установки молоді повинні збиратися та поширюватися спільно із суміжними областями політики, що дало б змогу вживати відповідних і своєчасних заходів.

Європейська молодіжна стратегія 2010 – 2018 пропонує нову стратегію для європейської молодіжної політики. Вона націлює на міжсекторальний підхід у молодіжній політиці та зміцнює співпрацю в галузі розробки політики і прийняття рішень на всіх рівнях. Європейська Комісія сприяє діалогу між молоддю і політиками для підвищення активної громадянської позиції, соціальної інтеграції і забезпечення включення молоді в розробку політики ЄС. Ці пріоритети є основною частиною Європейської молодіжної стратегії 2010 – 2018, яка має дві мети:

- надання більших і рівних можливостей для молоді в освіті й на ринку праці;

– заохочення молодих людей до активної участі у житті суспільства.

Стратегія пропонує ініціативи у 8 областях діяльності (освіта і навчання; працевлаштування і підприємництво; здоров'я і благополуччя; участь; волонтерська діяльність; соціальна включеність; молодь і світ; творчість і культура, а також відповідні заходи політичного втручання. Ця робота здійснюється шляхом реалізації молодіжних програм, розвитку політичної співпраці, посилення помітності молоді та молодіжних організацій. Головними інструментами реалізації стратегії є:

- співпраця країн ЄС;
- “структурований діалог”;
- доповіді про становище молоді в ЄС;
- молодіжна робота;
- обґрунтована молодіжна політика;
- взаємне навчання молодих людей.

Нова стратегія є своєчасною відповіддю на ті виклики, з якими стикаються молоді люди, і відкриває свої двері в нову еру розвитку молодіжної політики на рівні Європейського Союзу. Структури ЄС повинні надавати молоді підтримку з труднощами, з якими вони стикаються на сьогодні в епоху глобалізації [3].

Одним із головних інструментів у здійсненні молодіжної політики в країнах-членах Європейського Союзу до початку 2014 р. була програма “Молодь в дії”, що враховувала ключові пріоритети молодіжної політики в Європі: європейське громадянство, участь молоді, культурне різноманіття, залучення молоді з обмеженими можливостями. Серед основних цілей програми, що відображені у відповідних проектах і програмах, виділялися такі:

- підтримка формування молоді як категорії активних громадян у широкому сенсі, розвиток самосвідомості молодих громадян Європи;
- підтримка толерантного способу мислення серед молоді з акцентом на збільшення соціальної взаємодії в рамках Євроспільноти поліпшення взаєморозуміння серед молоді різних культур;
- мотивування до поліпшення якості діяльності, спрямованої на підтримку молодіжних заходів та забезпечення безперервної діяльності організацій, пов'язаних із реалізацією молодіжної політики;
- підтримка спільної діяльності в галузі молодіжної роботи в Європі [4].

У 2014 р. Програма “Молодь в дії” разом із іншими шістьма напрямками діяльності (зокрема освітою, тренінгами, спортом тощо) була об'єднана в єдину програму дій Європейського Союзу, що отримала назву “Еразмус Плюс” і розрахована на 2014 – 2020 рр.

Вектори нової програми ЄС включають децентралізовані і централізовані програми. Перші керуються Національними агентствами країн-учасниць, що реалізують певну підпрограму в межах “Еразмус Плюс”, другі – на загальноєвропейському рівні за допомогою функціонування спеціалізованого загальноєвропейського органу – Виконавчого агентства з освіти, аудіовізуальних засобів і культури, розташованого в Брюсселі.

Серед ключових завдань Програми “Еразмус Плюс” щодо молоді необхідно виділити такі:

- посилення співпраці та обмінів між учасниками Програми “Еразмус Плюс” та державами-партнерами з різних регіонів світу;

- підвищення якості та визнання молодіжної роботи, неформальної освіти та волонтерської діяльності в країнах-партнерах, підвищення їх взаємодії, інтеграції та взаємодоповнюваності з іншими освітніми системами, ринком праці і суспільством;
- сприяння транснаціональній мобільності неформальної освіти між учасниками зазначеної програми та країнами-партнерами;
- поглиблення стратегічної співпраці між молодіжними організаціями та органами державної влади країн-партнерів, представниками бізнесу та ринку праці;
- розширення можливостей молодіжних рад, молодіжних платформ на місцевому, регіональному та державному рівнях;
- посилення взаємодії в питаннях управління, інноваційних можливостей і інтернаціоналізації молодіжних організацій в країнах-партнерах;
- розширення прав і можливостей молодих людей у суспільстві, сприяння в їх участі в процесах прийняття рішень [5].

Доцільно зазначити, що, незважаючи на суміжність напрямків діяльності в питаннях розробки та реалізації молодіжної політики, діяльність Європейських Співтовариств і Ради Європи значно диференційована в механізмах реалізації цих напрямків. Так, наприклад, Рада Європи значну увагу намагається приділяти дослідницькій і освітній діяльності, а також міждержавному співробітництву своїх держав-учасників, а Євросоюз, володіючи значними фінансовими можливостями, обрав основним інструментом функціонування вироблення централізованої програми дій. Проте зазначена диференціація відкрила низку додаткових можливостей у питаннях співпраці між Євросоюзом та Радою Європи, зокрема, що стосуються взаємодоповнюваності порядків денних, формування позитивного тренду в сфері вироблення спільної найбільш ефективної і гнучкої стратегії щодо молоді на середньо- і довгострокову перспективу.

На початковому етапі співпраця була націлена, насамперед, на вироблення і практичне втілення загального договору, що заміняє низку існуючих угод у відповідних напрямках діяльності. Сторони уклали спеціальну Угоду про здійснювані дії і рамки фінансування і визначили спільні цілі: громадянськість, участь, виховання в галузі прав людини, міжкультурний діалог; соціальна згуртованість, включеність, рівність можливостей; якість, визнання і наочність роботи з молоддю та тренінгів; більше знань про молодь та розвиток молодіжної політики.

Так, Радою Європи у партнерстві з Європейською Комісією ЄС і Європейським молодіжним форумом була організована спільна реалізація програм “Усі різні – усі рівні”, “Рух проти мови і ненависті”, “Молодіжне партнерство” в рамках кооперації з вісьмома ресурсними центрами “Салтів” (підтримка, поглиблене вивчення, тренінги в рамках європейської молодіжної програми), різних європейських молодіжних освітніх програм та інших заходів.

Окрім цього, функціонує чимало спеціалізованих установ, що займаються питаннями вироблення і реалізації європейської молодіжної політики. Так, наприклад, Європейське молодіжне інформаційне та консультативне агентство, яке включає представників національних молодіжних інформаційних і координаційних центрів та мереж, займається інтенсифікацією і поглибленням інформаційної підтримки в сфері загальноєвропейської молодіжної політики; центр молодіжної інформації “Євродеск” надає молоді країн-членів ЄС, ЄАВТ і Туреччини доступ до інформації, що стосується європейської політики, можливостей, відкритих для молоді і для тих, хто буде з нею безпосередньо взаємодіяти.

Доцільно зазначити, що протягом минулих років партнерство між Європейськими Співтовариствами та Радою Європи систематично розвивалося і зміцнювалося і на сьогодні є складовою, без якої неможливо уявити цілісну та дієву систему європейської молодіжної політики.

Таким чином, можна зробити висновок, що європейська інституційна система молодіжної політики пройшла довгий шлях становлення і розвитку та на сьогодні постає перед нами як цілком дієвий механізм реалізації молодіжної політики в регіоні.

Зміни в управлінні молодіжної сферою на сьогодні ставлять перед європейцями нові вимоги і завдання зі створення необхідних умов і можливостей для формування ефективної національної та загальноєвропейської молодіжної політики, а також повноцінної самореалізації молодих людей і їх інтеграції в суспільство. Залежно від того, наскільки гнучкою, оперативною і придатною до трансформування виявиться політика Європейського Союзу, буде залежати, насамперед, рівень інтеграції молоді в суспільно-політичне життя суспільства зокрема і процес формування стабільного, здорового і процвітаючого європейського суспільства загалом.

Список використаної літератури

1. Трансформація державної молодіжної політики в контексті європейської інтеграції України [Текст] : наук.-метод. розроб. / авт. кол. : Є. І. Бородін (кер.), Н. М. Літвінова, Ю. В. Борисова [та ін.]. — К. : НАДУ, 2008. — С. 15.

2. EU Strategy for Youth – Investing and Empowering 2009 [Electronic resource]. — Access mode : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1472634381175&uri=CELEX:52009SC0548>.

3. Ibid.

4. Youth in Action Programme [Electronic resource]. — Access mode : http://ec.europa.eu/youth/success-stories/youth-in-action_en.

5. Erasmus+ [Electronic resource]. — Access mode : <http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus>.

M. Obikhod

THE CURRENT STATE OF PUBLIC YOUTH POLICY IMPLEMENTATION IN EUROPEAN COUNTRIES

This article considers the experience of the European Union in development and implementation of youth policy. The article provides an analysis of the key moments of basic normative legal acts regulating youth policy in Ukraine in the process of European integration. Particular attention is paid to the current state of the main directions, mechanisms and targets of the European Union youth policy.

Key words: young people, lawmaking, public youth policy, young people development.